

Путров С. Ю.

ЦІННІСТЬ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

У статті зроблено спробу розглянути поняття “цінність здоров'я” у філософському аспекті. Визначено підходи до розуміння змісту здоров'я та його складові.

Ключові слова: здоров'я, особистість, щастя, цінність, життя.

В умовах сучасної трансформації планетарного життя, коли процеси глобалізації охопили соціальне, культурне, економічне та політичне поле життєдіяльності особистості, підвищується складність життя, науково-технічна революція спричинила погіршення природного середовища, все це призводить до зростання негативного впливу на особистість. У такому випадку питання особистості знову гостро постає перед науковою спільнотою та стає предметом дослідження соціальної філософії.

Враховуючи те, що людське життя є найвищою соціальною цінністю, перед суспільством постає низка важливих завдань, серед яких найважливішим є вирішення проблеми збереження здоров'я людини з урахуванням різних умов її життєдіяльності. Адже відсутність здоров'я, його втрата істотно знижує якість життя особистості, суттєво погіршує її гармонійне існування або, на жаль, до відходу особистості у небуття. Саме стан здоров'я визначає рівень можливостей людини до пошуку смислу життя або розчарування в ньому, що, в свою чергу, призводить або до повноцінного розвитку особистості, розкриття її духовно-творчого потенціалу, або, навпаки, до фрустрації, екзистенціального вакууму і пов'язаних з цим психічних захворювань.

Здоров'я як філософська категорія цікавила багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема таких, як Г. Апанасенко, С. Волков, В. Войтенко, М. Гончаренко, С. Горбунова, А. Залманова, В. Изуткін, В. Казначеева, І. Муравова, О. Міхільова, В. Матюшин, М. Ожеван, В. Сідоров, І. Смірнов, В. Сухіної, Л. Сущенко, В. Троянський, В. Царегородцев та інші.

Питання філософського виміру здоров'я виникло вже на ранньому етапі історії людства, коли розпочалося рефлексування з приводу місця особистості у Всесвіті, її сутності та походження. Люди почали замислюватися над природою життя, його тривалістю, захворюваннями, природою смерті, нагромаджували знання про

людський організм та вплив на нього довкілля. Ще у прадавніх державах з'явилися перші паростки наукової медицини як ремесла і мистецтва лікувати людей, а влада почала приділяти цьому увагу. Однак медицина, за окремими винятками, ігнорувала філософію, а напрямки типу санології, що виникали, мали переважно прагматичну спрямованість. Здоров'я як філософська категорія стало одним із об'єктів вивчення антропології, гносеології та валеології, однак філософські аспекти тут були представлені також недостатньо. Тому метою статті є аналіз здоров'я як об'єкта соціально-філософського дослідження, а основним завданням – з'ясування цінності здоров'я особистості у філософському контексті.

На сьогодні сформувалася окрема потужна галузь наукового знання про здоров'я – валеологія. С. Горбунова зауважує, що принципи науки про здоров'я заглиблюються своїми корінням у далеке минуле, у тому числі до міфологічних часів античності. Причому вже на тому етапі окреслились два напрямки у розвитку знань про здоров'я і методи його стимуляції, які умовно можна визначити як західний і східний напрямки. Якщо для східної течії головним був розвиток і досягнення внутрішньої гармонії шляхом створення певних психологічних станів за рахунок різного роду психорегуляцій, то західні оздоровчі системи основну увагу зосереджували на суто фізичному розвитку людини – силі, спритності, витривалості, швидкості. Хоч і тут паралельно існувала тенденція до управління здоров'ям, підтримання його в нормальному стані системою попереджувальних заходів, що є свідченням існування на Заході профілактичної, оздоровчої медицини [3].

Здоров'я є складним і суперечливим щодо визначення феноменом. У сучасній медицині існують сотні визначень поняття здоров'я. У Статуті ВООЗ (1946) здоров'я визначено “як стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів [1]. Дослідники визначають здоров'я людини як:

– благо – здоров'я як позитивна цінність, а негативною цінністю є його відсутність;

– суспільне багатство;

– благополуччя (повне): фізичне, духовне, соціальне;

– первинна невід'ємна властивість людини;

– нормальне функціонування і розвиток людського організму;

– вид гармонії;

– повноцінне життя;

– закон існування і розвитку людини;

- засіб підтримання життя і діяльності людини;
- здатність людини до оптимального фізіологічного, психологічного і соціального функціонування, цілісної, інтегративної поведінки, спрямованої на задоволення власних потреб;
- мета економічного та соціального розвитку країни;
- міра людини як біосоціального утворення;
- суб'єктивно-психологічне відчуття здоров'я;
- біохімічна, фізіологічна норма як необхідна умова здоров'я;
- стан людини (людського організму): фізичний (фізіологічний), психічний (емоціональний) і розумовий (інтелектуальний); оптимального функціонування організму людини; рівноваги всіх відправлень в організмі, взаємодії із зовнішнім середовищем;
- стан повного фізичного, психологічного і соціального благополуччя; повноти пристосованості, відсутності хвороби, фізичних дефектів, трудової і суспільної активності: виконання соціальних функцій тощо [4].

За даними ВООЗ, здоров'я людини на 70-80% визначається її власним ставленням до здоров'я та відповідною поведінкою [1]. Таким чином, найважливіша роль у зберіганні та формуванні здоров'я належить самій людині, її способу життя, цінностям, установкам, ступеню гармонізації її внутрішнього світу і стосунків з оточенням, а суб'єктивне ставлення людини до свого здоров'я і здорового способу життя є як важливим чинником регуляції її здоров'я, так і джерелом зміни її поведінки стосовно здоров'я

На нашу думку, здоров'я необхідно трактувати не тільки з точки зору медикобіологічних показників, але й з точки зору його духовно-онтологічної і соціокультурної сутності. Гносеологічний аспект категорії “здоров'я” впливає із валеофілософського визначення організму людини як мікрокосмосу.

Суть здоров'я пов'язана з двома основоположними і суперечливими потребами організму, що перебувають у нерозривній єдності: з одного боку, в процесі постійного розвитку і зміни зберігати усталений (гомеостатичний) стан, а з іншого боку, протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища

П. Назар, О. Шевченко, О. Шматова, Н. Гончарук констатують, що поняття “здоров'я” як філософська категорія повинно включати в себе такі основні рівні: природний, біологічний і соціальний. У понятті здоров'я слід виокремити чотири складові, що знаходяться в діалектичному взаємозв'язку й інтегровано розкривають його зміст:

1) *індивідуальне, особисте, здоров'я людини*, яке залежить від здоров'я батьків, тобто генетично обумовлене, а також від соціальних

умов життєдіяльності (екологічних, виробничих, побутових, інформаційних), тобто завжди соціально обумовлене;

2) *спадкове здоров'я людини*, яке визначає генетичну основу здоров'я кожної людини і суспільства в цілому;

3) *соціально-психологічне здоров'я окремої людини і тієї спільності*, до якої вона належить. Воно завжди формується в гуманних психологічних умовах дійсної людської культури, у першу чергу національної, коли реалізуються невід'ємні природні й громадські права людини й особистості;

4) *морально-культурне здоров'я окремої людини і суспільства в цілому* [6].

Розглянуті складові, на думку авторів, у своїй єдності формують логічний зміст загального, інтегрального поняття “здоров'я”, що може бути достатньою гносеологічною базою вчення про здоров'я як абсолютної цінності.

У філософсько-антропологічних і культурологічних наукових розвідках особистість переважно розглядають безвідносно до того, здорова вона чи ні, тобто імпліцитно знімається сама проблема здоров'я. Це виглядає більш ніж парадоксально, бо здоров'я є умовою і способом буття у світі, водночас умовою і способом реалізації цього буття, можливостей його розгортання. Здоров'я є незаперечною цінністю як особистості, так і людства загалом.

Актуальність соціально-філософського дослідження цього феномену зумовлена тим, що проблеми життя й здоров'я людства не можуть розглядатися без урахування негативних тенденцій і деформацій суспільного розвитку, поза зв'язком з техногенною дією на природу й погіршенням екологічної ситуації, яка у ряді випадків носить загрозливий людству характер. Тому на сьогодні здоров'я, беззаперечно, залишається однією з ключових цінностей людства.

Цінність визначається як будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, заради кого вона живе. Вивченню людських цінностей присвячений окремий розділ філософії – аксіологія, який поділяється на етичну й естетичну аксіологію. Цінності – це також соціально схвалювані уявлення більшості людей про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба, у тому числі й здоров'я [9].

У словнику української мови цінність тлумачиться як те, що має певну матеріальну або духовну вартість; важливість, значущість чогонебудь [8].

Здоров'я має цінність і *матеріальну* (оскільки саме від його наявності чи відсутності залежить працездатність особистості, а значить і її прибутки), і *духовну* (адже відсутність здоров'я не дозволяє повною мірою відчувати повноту життя, зазнати цілковитого щастя). Тому здоров'я сучасна неklasична філософська антропологія (М. Шелер, Х. Плеснер, А. Гелен, Е. Ротхамер, М. Ландманн, Е. Хенгстенберг та ін.) розглядається як одна із ключових складових цінності життя. У свою чергу, проблему життя як цінності дослідники умовно поділяють на три напрямки: біолого-антропологічне, культурологічне і релігійно-філософське [5].

Повнота життя людини розглядається крізь призму такого поняття як “здоров'я”, яке відображає одну з фундаментальних характеристик людського існування. Здоров'я таким чином є проявом тільки живого. Здоров'я співвідноситься з однією із абсолютних для людини цінностей – цінністю життя.

Здоров'я як феномен існує в декількох видах і на позначається на “життєвому просторі” людини, принаймні, як планетарна, соціальна та індивідуальна цінність. Тому дуже важливим в методологічному плані є розгляд ціннісних підстав цього явища.

Відповідно до аксіологічної ієрархії, здоров'я належить до розряду вищих, універсальних цінностей, оскільки має всеосяжне і позачасове значення. Водночас здоров'я є цінністю, умовою існування ще більш значущої цінності – життя.

Разом зі ставленням людини до здоров'я вибудовується система її ціннісних орієнтацій, переваг, цілей, без яких людське існування позбавляється сенсу. До змісту поняття “здоров'я” як цінності належить безліч субцінностей, що мають важливе значення для людини.

Здоров'я в широкому філософському контексті розуміється як справжня гармонія душі, тіла й розуму, що передбачає здорове навколишнє природне й соціальне середовище.

В українських прислів'ях та приказках закладено багатівіковий народний досвід, який вважає здоров'я однією з найголовніших цінностей людини, наприклад: “Без здоров'я немає щастя”, “Доки здоров'я служить, то людина не тужить”, “Було б здоров'я, а все інше наживемо”, “Здоров'я більше варте, як багатство”, “Здоров'я за гроші не купиш” та інші. Важливою складовою здорового способу життя наш народ вважає веселу вдачу, сміх. “Веселий сміх – це здоров'я”, “Весела думка – половина здоров'я” тощо. Тож народна мудрість навчає: здоров'я є однією з найбільших цінностей для людини, яку можна зберегти, та не можна ні набути, ні купити.

Здоров'я є складовою ще однієї вкрай важливої для людей цінності – щастя. Щастя визначають як психоемоційний стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення та безмежної радості, коли особистість відчуває найвище задоволення життям, радіє від цього [10]. Не маючи щастя, у тому числі здоров'я як його складової, людина не відчуває себе комфортно у цьому світі. Щасливою є та людина, в якій немає хвороб, вона сильна, смілива і дужа. Тільки хвороба може бути завадою на шляху до будь-яких досягнень.

Отже, здоров'я як цінність є комплексним поняттям, яке не можна розглядати за межами філософської концепції людини як результату природної та соціальної еволюції, котра як її породження має бути оптимально адаптованою до природних умов життя й створеної нею культури. Цінність життя людини містить фундаментальну складову, а саме цінність здоров'я людини, її гармонійне співіснування і взаємодія з природою в контексті моральної відповідальності як необхідних умов виживання соціуму. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні співвідношення таких філософських категорій, як здоров'я та щастя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всемирная организация здравоохранения. Основные документы. – Женева, 1988. – С. 5.
2. *Гладун З. С.* Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації): Монографія – Тернопіль, “Економічна думка”, 2005 – 460 с.
3. *Горбунова С. М.* Валеологія: філософсько-антропологічні аспекти: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук зі спец. 09.00.04 – філософська антропологія і філософія культури. – Сімферополь, 2000. – 18 с.
4. *Жаліло Л.* Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти / Л. Жаліло, І. Солоненко, Б. Волос, О. Кунгурцев, О. Мартинюк, Н. Солоненко. – К.: Видавництво УАДУ, 2001. – С. 19-20.
5. *Михайлик О. Г.* Цінність життя як об'єкт соціально-філософського дослідження: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук зі спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Одеса, 2011. – 21 с.
6. *Назар П.* Категорії здоров'я і хвороби у філософському вимірі [Електронний ресурс] / П. Назар, О. Шевченко, О. Шматова, Н. Гончарук. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/fkszn/2009_8/kategorii%20zdorovyva.pdf.

7. Сидоров В. М. Здоров'я: від поняття і категорії до практики. – К. : Знання, 1991. – С. 11.
8. Словник української мови: в 11 томах. – Том 11. – К., 1980. – С. 237.
9. Цінність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Цінність>. – Заголовок з екрану.
10. Щастя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Щастя>. – Заголовок з екрану.

Путров С. Ю. Ценность здоровья личности как объект философского познания.

В статье сделана попытка рассмотреть понятие “ценность здоровья” в философском аспекте. Определены подходы к пониманию содержания здоровья и его составляющие.

Ключевые слова: здоровье, личность, счастье, ценность, жизни.

Putrov S. Value a person's health as an object of philosophical knowledge.

The concept of “health value” discussed in the philosophical aspect of this article. The approach to the understanding of the content of health and its components.

Keywords: health, personality, happiness, worth living.

Ярчук Ю. Г.

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ**

У статті обґрунтовано, що ставлення людини (дитини, підлітка) до власного здоров'я безпосередньо залежить від рівня її культури і освіченості; дослідження довели, що довше живуть, як правило, ті люди, які здобули належну освіту, виховали в собі культуру життєдіяльності, обрали й реалізують добробутний стиль життя, досягли помітного становища у суспільстві.

Ключові слова: людина, культура, здоров'я, освіта, виховання.

Здоров'я людини у сучасному європейському й не тільки суспільстві є однією з найвищих людських цінностей. На відміну від багатьох економічно і соціально високорозвинених країн, проблема формування здорового способу життя (ЗСЖ) населення в Україні знаходиться на периферії уваги державних відомств і часто взагалі ними ігнорується. Навчання у медичних закладах освіти формує у студентів переконання, що провідну роль у забезпеченні здоров'я